

Жағыпар Ә.Б, Арыстан Ж.Ш. *

гуманитарлық ғылымдар магистрі, оқытушы, ҚР ПМ Б.Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясы, Қарағанды, Қазақстан
2 курс курсанты, ҚР ПМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Қарағанды, Қазақстан

КЕҢЕСТІК КЕЗЕҢДЕ АЛАШ ИДЕЯСЫН ДАМЫТҚАН ЕСЕП ПАРТИЯСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ТАРИХТАҒЫ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ

Автор корреспондент: arys87@mal.ru

Түйін: Мақалада Алаш қозғалысының тарихын тұтастай қарастыра отырып, оның жаңа кезеңін анықтау мен Алаш идеясы үшін күресті Кеңестік билік жағдайында Тәуелсіздік үшін күрескен қоғамдық ұйымдар мен жеке азаматтардың қызмет жолдары баяндалады. ХХ ғасырдың 40-жылдары кеңестік кезеңде Қарағанды қаласында құрылған ЕСЕП – Елін сүйген ерлер партиясын негізге ала отырып, ұлт тарихын ұлттық көзқараспен жазу барысында Алаш қозғалысы тарихын бөліп-жармай біртұтас ағза ретінде қарастырылған. Сондықтанда, біздің осы мақаланы жазудағы мақсатымыз – ұлттық тарихымыздың Алаш қозғалысы тарихын бөліп-жармай тұтастай қарастыра отырып, алаш идеясынан нәр алып үзілмей жеткен тарихи сабақтастық барысындағы ЕСЕП «ЕСЕП – елін сүйген ерлер партиясы» рөлі мен маңызын ашып көрсету. «ЕСЕП» (партия героев, любящих Родину), ол Қазақстан мен Орталық Азияны Кеңес Одағынан бөлу міндетін қойды.

Кілттік сөздер: Алаш, идея, тәуелсіздік, ЕСЕП (Елін сүйген ерлер партиясы) партия, Мәңгілік ел, рухани жаңғыру.

ХХ ғасыр басындағы Қазақ мемлекеттілігін қалпына келтірудегі Алаш ұлт қайраткерлерінің тарихи ерен еңбектері Тәуелсіздікті алғаннан бастап алаштанушы ғалымдардың ғылыми зерттеу жұмыстарының өзегі болып келеді. Алаш ұлт қайраткерлерінің «Алаш қозғалысы» жайлы алаштанудың негізін салушы ғалымдардың бірі Мәмбет Қойгелді: «Алаш қозғалысы – ХХ ғасырдың алғашқы ширегіндегі Ресей империясының отарлық билік жүйесіне қарсы бағытталған ұлт-азаттық қозғалыс», – деп анықтама береді [1, 32]. Алаш қозғалысының тарихнамасы турасында: «...ХХ ғасырдың алғашқы жылдарынан бастау алатын Алаш ұлт-азаттық қозғалысы 30 жылдарға дейінгі тарихи кезеңді қамтыды. Кеңестік тоталитарлық билік алаштық атанған аға буын зиялылардың ең белсенді бөлігін, сондай-ақ олардың кеңестік-партиялық қызметтегі ізбасарларын қуғын-сүргінге ұшыратып, жауыздықпен жазалады», – дейді [1, 33-34]. Осы мәселе турасында алаштанушы ғалым Е.Е. Тілешов Алаш қозғалысының тарихнамасын бес кезеңге бөліп: «Алаш қозғалысының өрістеу, даму сипатына ой жүгірте отырып, оны бес кезеңге бөлуге болатын сияқты. Бірінші кезең – 1905-1909 жылдар, екінші кезең – 1910-1912 жылдар, үшінші кезең – 1913-1916 жылдар, төртінші кезең – 1917-1919 жылдар, бесінші кезең – 1920-1929 жылдар», – қарастырады [2]. Алаштанушы ғалымдар Алаш қозғалысының тарихын жоғарыда көрсетілген тарихнама шеңберінен шыға алмай келеді. Ә. Бөкейхан бастаған алаш ұлт қайраткерлері кеңестік тоталитарлық биліктің қуғын-сүргінін бастан кешіріп, елі үшін құрбан болғанымен де ұлт зиялыларының алаш идеясы тарихи сабақтастық барысында Қазақ елін Тәуелсіздікке жеткізгендігіне аса мән берілмей келеді.

Алаш идеясы үшін күресті кеңестік билік жағдайында жалғастырған қоғамдық ұйымдар мен жеке азаматтардың қызметі арқасында Тәуелсіздікке жетудің жолдары жатыр. Қазақстан Республикасының мұрағат құжаттарын сараласак, ХХ ғ. 30 жылдардың аяғы мен ХХ ғ. 90 жылдардың аралығында жастардың, соның ішінде жоғарғы оқу орындарының студенттері мен мектеп оқушыларының Алаш идеясын ту етіп көтеру ниеттерін көреміз. Алаш идеясының мақсатын ресми тіркелмеген саяси-қоғамдық

ұйымдар және партиялар құрып жүзеге асыруға талаптанды. Негізін ХХ ғасыр басындағы алаш ұлт қайраткерлерінің шығармаларымен танысу арқылы өз бойларына дарытқан. Кеңестік катал жүйе тұсында оқылуға тиым салынған ұлт зиялы қауымның шығармаларымен жүздесу сәттерін сыйлаған ұлт болашағын ойлаған оқытушылар қуғын-сүргіннің шет жағасын білсе де жасырын түрде бағыт-бағдарларын беріп отырған. Алаш ұлт қайраткерлерінің алдыңғы және кейінгі буынының ойлаған ойы, іске асырамын деген армандары үзілмей жеткен тарихи сабақтастық арқылы Қарағандыда «Елін сүйген ерлер партиясы», Батыс Қазақстанда «Қазақ халқын қорғаушылар одағы», Мәскеудегі «Жас тұлпар», Керекудегі «Жас ұлан», Хасен Қожа-Ахмет құрмақ болған «Жас қазақ» секілді ұйымдармен жаңғырып және соңы Желтоқсан көтерілісіне ұласып Тәуелсіздікке жеттік. Бұл Алаш қозғалысының айтылмай жүрген жаңа тарихи кезеңі деп санаймыз. Сондықтанда, біздің осы мақаланы жазудағы мақсатымыз – ұлттық тарихымыздың Алаш қозғалысы тарихын бөліп-жармай тұтастай қарастыра отырып, алаш идеясынан нәр алып үзілмей жеткен тарихи сабақтастық барысындағы ЕСЕП партиясының рөлі мен маңызын ашып көрсету.

«Алаш» – Отан кісісі, өз елінің патриоты деген мағына білдіреді, бұл – қазақтың басын біріктіретін, қазақты бір ұлт ретінде ұйытатын идея», – деген әлем мойындап, таныған Алаш ұлт қайраткері Әлихан Бөкейханның өмірлік ұстанымын ХХ ғасырдың 40-жылдарында кеңестік кезең жастары саналарына сіңіріп қоймай, Алаш идеясын дамытты [3, 15]. Әкімшіл–әміршіл жүйе қысымына деген ұлт наразылығы елдік қасиеттерді басты орынға қойған саяси ұйым, жекелеген тұлғалар қызметі арқылы көрініс тапты. Қазақ ұлтының келбетін сақтап, санада өшуге айналған ұлттық құндылықтарды тарихи үзілмей жеткен сабақтастықпен келешекке жеткізу үшін күрескен, болашақ ұрпақтың Тәуелсіздігі жолында Қарағанды өлкесінде «ЕСЕП – елін сүйген ерлер партиясы» құрылды.

ЕСЕП партиясының кезеңдерге бөліп біз қарастырғалы отырған тарихнамасына арналған іргелі ғылыми тұрғыдан түсіндіріп беретін жарыққа шыққан дүниелер жоқтың қасы. Жалпы елдік мұраты айқын ЕСЕП партиясының құрылуы олардың мүшелерінің қудалануына қатысты жазылған бірлі жарым танымдық сипаттағы мақалар болмаса, партияның саяси, рухани платформасын тоталитарлық жүйе үрдісі үдерісінде арнайы еңбек жазылғаны жоқ. Сондықтанда, ЕСЕП партиясының тарихнамасын, саяси-рухани арнадағы бағыт-бағдарын, зерттеп-зерделеп басты еңбектерді мынадай жүйеде қарастыруға болады:

– ЕСЕП партиясының ыстық-суығын көріп, саяси жүйе қысымын көрген тұлғалар естелік мақалары. Қ.Атабаевтың мерзімдік басылым Қазақстан тарихының дерек көзі деп дәлелдеген сөзінің жаны барын ЕСЕП партиясын құрған және идеясын жалғастырған Б.Ысқақұлы, М.Темірұлы, Ж.Өмірбек, З.Игілікұлы, К.Жүністегі, К.Сауғабай, М.Омарбекұлының бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған мақаларын оқи отырып көзіміз жетеді. Бұл естеліктер тікелей дерек болуымен құнды.

–ЕСЕП партиясының елдік жолындағы маңызын тарихи тұрғыдан алғаш қарастырған тарихшы ғалым Ә. Әбдәкімұлының еңбегін атап өткен жөн.

–Ұлттық мәдениет пен әдебиет, дін мен тіл қорғаушылары бола білген ЕСЕП партиясын құрған тұлғалардың әдеби мұрасын, руханият әлеміндегі орнын бағалаған мақалаларды О.Құдышев, А.Тастамбеков, С.Негимов, М.Құл-Мұхамед, А.Қ.Үмбетова, Ж.Ә.Аупбаев, А.Смайыл, С.Ержұман, Б.Төлепберген авторлар жазады.

–ЕСЕП партиясының жекелеген тұлғалары мен құрылуына арналған соңғы жылдары жарық көрген ғылыми жинақтарда, библиографиялық көрсеткіштер мен энциклопедиялық анықтамалықтарда жарыққа шыққан мақалар үлкен мәнге ие.

–Жоғарыдағы сипаттағы мақалардың маңызы зор. Алайда, ЕСЕП партиясының қызметін, саяси және рухани бағыт-бағдарын тануда архив құжаттарына сүйенеміз, сондықтанда біздің зерттеуімізде архив құжаттары, музей қорларында ізденіс жұмыстары жүргізілді. Осы табылған архив құжаттарын бекіту үшін «ЕСЕП»

партиясының мүшелігінде болған немесе сол тұлғалардың жанұясымен нарративті сұхбаттар жүргізіліп, аудио-видео таспаға түсірілді. Халықаралық, республикалық, аймақтық конференцияларға ғылыми мақалалар, бұқаралық ақпарат құралдарында публистикалық мақалалар жазылып көпшілік назарына ұсынылып, «ЕСЕП» партиясы жайлы БАҚ-ның телебағдарламаларында көрсетілді. Біздің осындай табысты жұмысымыздың арқасында тұңғыш рет «ЕСЕП» партиясы Қарағанды облыстық тарихи өлкетану музейінің стационарлық экспозициясына қойылды.

1937–1938 жылдары жаппай ұлт зиялыларын репрессияға ұшыратқаннан кейін, бір партиялық жүйемен қабаттаса ұлттық тәуелсіздікті армандаған, ЕСЕП партиясы Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің құжаттарында: «...Искаков и Темиров в период учебы в Нуринской средней школе, а затем в 1940-1942 годах в Карагандинском учительском институте создали антисоветскую националистическую организацию «ЕСЕП» (партия героев, любящих Родину), которая своей задачей ставила отторжение Казахстана и республики Средней Азии от Советского Союза и создания на их территории буржуазной государства; проводили среди Казахской молодежи антисоветскую агитацию, читали контрреволюционную литературу», – деп көрсетіледі [4]. Осы құжаттарды саралап, ЕСЕП партиясы тарихын төрт кезеңде бөліп қарастырғанды жөн деп білеміз:

- 1) қалыптасу кезеңі – 1940-1942 жылдары;
- 2) даму кезеңі – 1944-1951 жылдары;
- 3) шарықтау кезеңі – 1960-1964 жылдары;
- 4) тарихи сабақтастық кезеңі – тәуелсіздікке қол жеткізу [5, 76].

ЕСЕП партиясы Алаш идеясымен Алаш ұлт қайраткерлерінің еңбектерінен оқып, танысты. Дана халқымыз: «Ұстазы жақсының – ұстамы жақсы», – деп бекер айтпаған. Бүркіт Ысқақұлы өзінің ізденімпаздығы және ұстазының жеке кітап қорынан Алаш көсемдерінің бұрын көрмеген, оқымаған кітаптарымен танысты. Ол кітаптар Ахмет Байтұрсынның «Маса», «Қырық мысал», Міржақып Дулаттың «Оян, қазақ» және Сәбит Мұқаннның «XX ғасырдағы қазақ әдебиеті», 1-бөлім, «ұлтшылдық дәуірі» («Қазақстан» баспасы, 1932 жыл, Қызылорда) латын әрпімен шыққан кітабы. Аталған кітаптарды, оқуға тиым салынған оқулықтарды студенттерге тараттың деген жала Айтбай Нәресшевтің алдынан шығып, азап шеккен азаматтар қатарына қосылды [6, 4]. Осы кітаптарды оқып шыққаннан кейін халықтың нағыз досы Алаш партиясы екеніне толық сенгендері жайында Махмет Темірұлы: «алдағы уақытта сол Алаш азаматтарының жолын қуып, туған еліміздің азаттығы, бостандығы үшін күресуге бел будық», - дейді [7, 6]. Алаш партиясы мүшелерінің ізбасарлары жас «ЕСЕП» партиясы мүшелерінің қайраткерлік тұлғаларының қалыптасуында ұқсастықтарды көреміз. Олар, біріншіден қазақы қайнардан қанып ішкен ұлт тұлғалары; екіншіден Ресейдің жоғарғы оқу орны ұстаздарының оқытуы; үшіншіден саясаттың салқын ызғарын сезінген қазақ халқы болашағын ойлаған ұлт қайраткерлері болды.

ЕСЕП партиясы кеңестік кезеңде қоғамдық-әлеуметтік қайшылықтар мен саяси-экономикалық күресті партияның бағдарламасына қосып, жастардың санасына сіңірді. Кеңестік кезең идеологиясының басты құжаттары К.Маркс пен Ф.Энгельстің «Коммунистік партияның Манифесін» және «КОКП-ның программасы мен уставын» оқып, салыстыра отырып ЕСЕП партиясының мақсатын бағдарламада нақты айқындап, жазып шыққан. ЕСЕП – Елін сүйген ерлер партиясының бағдарламасын зерделеп тәуелсіздік биігінен қарайтын болсақ сол кезеңнің саяси жағдайды саралай алатын, әлемдегі соңғы жаңалықтармен таныс көзі ашық, көкіректері ояу ұлт қайраткерлерінің тұлғаларын көреміз. Сондықтанда, ЕСЕП партиясының мүшесі Махмет Темірұлының есте қалған нұсқасын толығымен ұсынуды жөн көрдік:

Елін сүйген ерлер партиясының (ЕСЕП) программасы

Бүгінде отарлық бұғауда отырған дүниежүзінің барлық халықтарының, әсіресе Азия, Африка елдерінің ұлттық санасы оянып келеді. Келешекте бұлар жұмылған жұдырықтай

болып ұйымдасып, азаттық үшін отаршылдарға қарсы аттанысқа шықса, отарлық темір құрсауының быт-шыт болуы айдан анық.

Отаршыл жыртқыштар өз үстемдіктерін күшейтіп, кеңейте түсу үшін бір-бірімен қырғын соғысты бастап отыр. Бұлардың жеңілгендерінің қарамағында отарлық бұғауда қан жұтып отырған халықтар бостандық алады. Ең болмағанда бостандық, азаттық үшін күресуге мүмкіндік туады.

Қазірде бүкіл дүниежүзі үлкен оқиғаның қарсаңында тұр. Жер шарының алтыдан бір бөлігінде мықтап орын теуіп, басқа жерлерге де тамырын жая бастаған коммунизм идеясының қатерлі қаупінен сақтану мақсатында өзара одақ құрып, батыстан Германия, шығыстан Жапония КСРО-ға қарсы жорық жасауға дайындалуда. Бұларды коммунизм қаупін сезген барлық мемлекеттер қолдауға тиіс. Бұл жорықтың нәтижесінде коммунизмнің негізгі ордасы КСРО талқандалып шықса, оның құлдық бұғауында отырған халықтар өз алдына жеке-жеке Тәуелсіз мемлекет болып шығу мүмкіндігі туады. Міне, осындай қолайлы жағдай туа қалса, біздер жастар, дайындықсыз отырып, қапыда қалып қоймауымыз керек. Сондықтан келешекте барлық жауапты жұмыстар бірінғай өз қолдарына көшетін жастардың ұлттық ой-санасы оянып, олар өзінің туған халқының мүддесі, намысы үшін жан аямай күресетін болып шығуы керек. Біздің бұл құрып отырған партиямыз ел мақсаты үшін еңбек ете білетін «Елін сүйген ерлер партиясы», қысқаша айтқанда «ЕСЕП». Яғни халықты қалтықсыз сүйетін жастар ұйымы. Біздің келешекте көздеген қоғамымыз тек қана халықтық мемлекет болуға тиіс. Бұл қоғам ешқандай тапқа бөлшектенуге тиіс емес. Біз Қазақстанда тұратын, осында туып-өскен және туған жерін сүйе білетін барлық халықтарға арқа сүйейміз.

Бізді сырттан коммунистік жүйеге қарсы, онымен ешбір ымыраға келмейтін барлық мемлекеттер қолдайды. Бұрын отарлық бұғауда, құлдықта болған халықтар нағыз тағдырласымыз, одақтасымыз.

Бізді арғы шыққан тегі бір дүниежүзіндегі түркі тілдес халықтар қолдайды. Бұл туысқан халықтармен тағдырласпыз. Бұлардың көбі отаршылық езгіде жаншылып, зар жылауда. Алдағы уақытта бұл халықтардың бәрі де азаттық үшін аттанысқа шығып, бірімен-бірі толық, ынтымақтас, одақтас бола алады.

Біздің құрметтеп ұстайтын дініміз – ислам діні. Бүгінде ислам дініндегі халықтардың басым көпшілігі отаршылдардың бұғауында отыр. Келешекте олар да азаттық үшін жаппай аттанысқа шығады. Қазірдің өзінде олар отаршылдарға қарсылық білдіруде. Келешекте бостандық алған бүкіл мұсылман халықтары бір-бірімен толық ынтымақтас, одақтас бола алады.

Коммунистік бұғауда отырған барлық халықтар бір-бірімен тағдырлас. Азаттық жолындағы күресте бұлар бірін-бірі қолдайды. Бәріне бірдей ортақ жау – коммунистік жүйені құрту үшін күресу – бәріне бәрдей ортақ мүдде.

Біздің жаңадан құрып отырған «ЕСЕП» партиясына мүше болғандар мен тілектестері туған елінің отарлық бұғаудан құтылып, толық азаттық алғанына дейін өз күресін тоқтатпайды. Бұлар үшін туған елінен, туған жерінен қымбат ештеңе жоқ. Қазақ жастары «ЕСЕП» партиясының төңірегіне топталыңдар! Туған жер, туған халқың үшін жан пида! [8, 57-59]. Екінші дүниежүзілік соғыс барысында тек қазақ елінде емес басқа да КСРО құрамында болған Прибалтика (Эстония, Латвия, Литва) және Украина елдерінде ұлттық қатынас өте ушыққан жағдайда болғанын көреміз [9].

ЕСЕП партиясының бағдарламасын Алаш ұлт қайраткерлерінің құрған Алаш партиясының бағдарламасымен салыстыра талдасақ:

біріншіден – ЕСЕП партиясы Алаш идеясынан нәр алып, тарихи сабақтастықпен жібін үзбей тәуелсіздікке жеткізді, Алаш партиясының ізбасарлары болды.

Екіншіден – ЕСЕП партиясы бағдарламасында халықтық мемлекетті құруды көздесе, Алаш партиясы Россия Республикасының федерациялық бір ағзасы болуды қалады.

Үшіншіден – ЕСЕП партиясы бағдарламасында бізді арғы шыққан тегі бір дүниежүзіндегі түркі тілдес халықтар қолдайды. Бұл туысқан халықтармен

тағдырласпыз десе, Алаш партиясы реті келсе, Қазақ автономиясы сыбайлас жұрттармен әзірге бірлесе тұруды қалады.

Төртіншіден – ЕСЕП партиясы бағдарламасында біздің құрметтеп ұстайтын дініміз – ислам діні деп көрсетілсе, Алаш партиясында дін ісі мемлекет ісінен бөлек қаралады.

Бесіншіден – ЕСЕП партиясы бағдарламасында жастарды жинап туған жер, туған халқың үшін жаның құрбан деп көрсетілсе, Алаш партиясы бағдарламасында елді қорғау үшін әскер ұстау көзделген.

Бұл жазылған ЕСЕП партиясының ойлары кеңестік кезеңде Тәуелсіздікке жеткенге дейін жастар санасында әрқашанда жаңғырып отырды. ЕСЕП партиясының бағдарламасында көрсетілген ойлар қазіргі таңдағы Қазақстан Республикасында да өзектілігін саралап көрсетсек:

Еліміз Тәуелсіздікті алған күннен бастап мұсылман әлемімен байланысын жандандырып, 1995 жылы Ислам ынтымақтастық ұйымына толық мүшелікке өтті. Бас қаламыз Астанада 2011 жылы 28-30 маусымда Ислам ынтымақтастығы ұйымы Сыртқы істер министрлері кеңесінің 38-ші сессиясы өтті. Сол сессия барысында Қазақ елі осы халықаралық ұйымға төрағалық етті. Бұл бас қосу тарихи оқиға, өйткені Ислам конференциясы ұйымы атауын Ислам ынтымақтастығы ұйымы деп өзгерту туралы шешім қабылданды және Адам құқықтары жөніндегі тұрақты комиссия құрылды. Алғаш рет ИЫҰ-ның Орталық Азиямен ынтымақтастық жөніндегі іс-әрекет жоспары қабылданды [10].

Түбі бір Түркі елдерімен саяси-экономикалық, мәдени-гуманитарлық салаларда тығыз қарым-қатынас жасап отыр. Соның жарқын мысалы, Түркі тілдес төрт елдің (Қазақстан Республикасы, Әзербайжан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Түркия Республикасы) ерікті түрде құрған халықаралық ғылыми ұйымы – Түркі Академиясы [11]. ЕСЕП партиясының мақсаты халықтық мемлекет құру болса, қазіргі таңда Қазақстан Республикасы демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде барша әлемге танылып отыр. ЕСЕП партиясы халықтық мемлекетті құруда Қазақстанда тұратын, осында туып-өскен және туған жерін сүйе білетін барлық халықтарға сенсе, қазіргі кезеңдегі Қазақстан халқы Ассамблеясы ұлт пен ұлысты ұйытып, бүкілқазақстандық бірліктің бірегей моделін қалыптастырып отыр. Бұдан шығатын қорытынды, ЕСЕП партиясы бағдарламасы Алаш идеясы – ұлттық тәуелсіздік идеясымен, бүгінгі Тәуелсіз Қазақстанның жалпыұлттық «Мәңгілік ел» идеологиясымен ұштасып жатыр.

Қазіргі таңда Қазақ елі жаңа кезеңге қадам басты, сондықтанда рухани жаңғырудың өзегіндегі – ұлттық сананы Алаш идеясымен толтыруымыз керек. Осы рухани жаңғыру аясында Тәуелсіздік жолындағы ұлт қайраткерлерінің қаһармандығы мадақталып, ұлтқа жасаған ұлы ерліктері, жеке-дара қасиеттері дәріптелуі керек. Рухани жаңғыру ұлттың ұлттық-рухани тамырынан нәр алмаса, ол адасуға бастайды. Кеңестік идеология тарих сабақтастығына балта шауып жатқандығын және Қарағанды қаласындағы жалғыз қазақ мектебін мысалға келтіре отырып, ұлттық санаға әсерін ЕСЕП партиясының негізін салушы Бүркіт Ысқақұлы: «Қазақ мектептері Қарағанды сияқты басқа қалаларда да жоқтың қасы болып жатса, келешекте қазақ тілінің жағдайы не болмақ? Ана тілін жете меңгерудің негізгі ордасы мектеп қой. Қазақша оқу орындары жойылса, халық өз ана тілінен, өзінің ұлттық мәдениетінен алшақтай бастамақ. Оның салт-санасы да өзгеріп, ұлттық қасиетінен айырылады. Ақыры оның ұлттық санасы жойылып, ол халық біртіндеп жеке ұлт болып өмір сүруден қала бастайды. Осындай жағдай келешекте біздің халықтың басына түсе ме деп қауіптенемін?», - деп жеткізеді [8, 56]. Сол кезеңде айтылған ойлар қазіргі таңда да өзектілігін жоймай отыр.

XX ғасырдың 40-жылдары Алаш идеясынан нәр алған ұлт қайраткерлерін дәріптеудегі мәселелерді жазушы, публицист Алдан Смайыл: «Қазақ халқының жоғын жоқтағандардың жанкештілігіне, қайсарлығына демеу болған ұлттық рух жайлы біз әлі қабырғамыз қайысып тебірене алмай келеміз. Сол құдіреті күшті рухты әлдекімдер

әлдебір қияннан, алыс тарихтан іздейді. Бүгінде сол тарихты қопарушылар көп, ал өз кезеңіміздің рухани қайнарларын философиялық негізде сараптаушылар жоқтың қасы. Ұлттық Тәуелсіздікке 60-жылдардағы ұмтылыс жайлы әлеуметтік зерттеу барынша жұтаң. Әңгіме бола қалса, Желтоқсан көтерілісі айтылады да, басқа жоталы оқиғалар аталмайды. Осы олқылықтың орнын толтыру үшін бізге бүгінде не істеу керек? Ең алдымен Жанболат Аупбаев, басқа да ұлтжанды қаламгерлер тауып жазған Арман Қаниев, Зейнолла Игіліков, Кәмел Жүнісовтар құрған саяси ұйымдар, Ақмоладағы 1979 жылғы ереуіл туралы зерттеу орта мектептер мен жоғары оқу орындарының бағдарламаларына енуі тиіс. Бұл осынау ерлікке барған жастардың қаһармандығы тарихи жадымызда қалуы үшін де, қазақтың ұлттық рухы ешқашан жасымағанын паш ету үшін де қажет», - деп көрсетеді [12, 548]. Сондықтанда Тәуелсіздікке жету жолында ХХ ғасырдың 40-90 жылдарындағы Қазақстандағы кеңестік тоталитарлық режимге қарсылық білдірген топтар мен жеке азаматтардың қайраткерлік істері тек қана оқулыққа енгізілумен жектелмей, рухани жаңғыру аясында кеңінен насихатталуы керек. Қазақ халқының Тәуелсіздік үшін күресінің заңды жалғасы болып табылатын «ЕСЕП» партиясының алаш қозғалысы тарихындағы орнын, мәні мен маңызын айшықтап көрсетіп, қалдырған тарихи мұрасын жаңа зерттеу кезеңіне жеткізу қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Алаш. Алашорда. Энциклопедия / Құраст.: Ғ.Әнес, С.Смағұлова. Алматы, Арыс баспасы, 2009, 544 бет.
2. Тілешов Е.Е. Алаш қозғалысы: дәуір мүмкіндігі және күрес эволюциясы // <http://qasym.kz/alash-kozgalysy-dauir-mumkindigi-zhane-kures-evolyutsiyasy/> 14 қаңтар 2016 ж.
3. Сұлтан Хан Аққұлы Алаш арыстары халқына адал қызмет етті // Аңыз адам журналы, №24 (108) желтоқсан 2014.
4. Қазақстан Республикасы ҰҚК №600 іс қорытындысы. / Алматы, 11.02.1998
5. Жағыпар Ә.Б. Алаш арыстары идеясы – ЕСЕП партиясын құру / Қарағанды университетінің хабаршысы. Тарих. Философия сериясы №3(75)/2014. Қарағанды, ҚарМУ баспасы, 2014.
6. Құдышев О. Азап шеккен азаматтар // Орталық Қазақстан. 1989 жыл. 12 ақпан.
7. Ержұман С. Алаш идеясы және Есеп партиясы // Егемен Қазақстан. 2011 жыл. 23 ақпан.
8. Темірұлы М. Азаттық аңсап азап шеккендер / Алматы: Арыс, 2013. 240 бет.
9. Синицын Ф.Л. Диссертация и автореферат на тему «Национальная политика СССР в Великой отечественной войне». disserCat – научная электронная библиотека. 2009 г. <http://www.dissercat.com/content/natsionalnaya-politika-sssr-v-velikoi-otechestvennoi-voine#ixzz59E6NZRdC>
10. Қазақстанның Ислам ынтымақтастық ұйымындағы төрағалығы // http://www.akorda.kz/kz/national_projects/kazakstannyn-iyu-dagy-toragalygy
11. Тарих және миссиямыз // <http://twesco.org/about/>
12. Смайыл А. Шығармалары Т.2. Ақмола Қараөткел тарихы. Тарихи зерттеулер, деректі мақалалар / Астана: Фолиант, 2013, 552 бет.

Аннотация: В данной статье рассмотрены исторические целостные движения Алаш, вместе с этим рассмотрены идеи национальных лидеров, общественных объединения и отдельных лиц Алаш, боровшихся за независимость страны в контексте исторической преемственности. В 40-годы ХХ века в Советское время в Караганде была образована партия ЕСЕП (Елін сүйген ерлер партиясы) - партия героев, любящих Родину при рассмотрении историю Казахстана национальным взглядом историческое движение Алаш рассмотрели единым и целостным органом. Таким образом, наша цель и написание этой статьи, с учетом истории движения Алаша Алаш перерыв к истокам идеи исторической преемственности - мужчины, которые любят свою страну раскрытия роли и значения партии. Партия ставила задачу отделить Казахстан и Среднюю

Азию от Советского Союза.

Abstract: The given article considers “Alash” historical wholesome movement as well as the ideas of national leaders, social communities and certain individuals of Alash party, who fought for the independence of the state within the context of historical coherence. During the Soviet period in the 40’s of the XX century ESEP (Party of heroes that love Motherland) political party was established. The authors suggest the idea of regarding the history of Kazakhstan with the reference to “Alash” party as a united and wholesome body. Therefore, our purpose in writing this article is to highlight the role and significance of the REPORT - the "Man Who Loves the Country" account in the historic succession of the historical background, which seeks to unravel the history of the Alashic movement of our national history as a whole. "REPORT" (party hero, lover of Rodin), has set a task to separate Kazakhstan and Central Asia from the Soviet Union.